

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ НОВИХ СЛІВ ТА ЇХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ ОПРАЦЮВАННЯ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Козуб С. А.

В японському мовознавстві, зокрема в лексикографії, проблема утворення нових слів та ставлення до них є дуже актуальною. Дослідження лексикографічного опрацювання нових слів у японській мові є важливою проблемою японської неології. У наукових працях російських лінгвістів, японістів Н. А. Сиромятнікова, Б. П. Лаврентьєва, С. В. Неверова, В. М. Алпатова, М. І. Черемсіна, Г. Б. Гутової та багатьох інших розглядалися словники, лексика японської мови окремо взятих періодів, однак повного аналізу з періодизацією існуючої літератури нами не було знайдено, чим і визначається актуальність даного дослідження. У вітчизняному сходознавстві, зокрема, укладанням японсько-українських словників займається І. П. Бондаренко, частково В. Ф. Резаненко, варто також назвати А. Діброву та В. Одинця. Однак опрацювання матеріалу щодо виникнення японських словників нових слів, зародження японської неології не велося. Нами навмисно було упущено розгляд нової лексики, та словників нових, „модних” слів періоду 1990–2000 років, оскільки ми вважаємо, що з цього часу починається новий етап розвитку літературної японської мови і ми будемо детально його розглядати у наступних статтях, доповідях.

Власне історія японської лексикографії бере свої початки ще з V–VI століть, коли Японія запозичила китайську ієрогліфічну писемність. І саме це зумовило, в першу чергу, розвиток „ремесла – перекладу з японської та на японську мову і слугувало важливим чинником для міжкультурних, міждержавних контактів давнього Сходу. Пізніше, навіть було створене „бюро перекладів”, де займалися тлумаченням і перекладом дипломатичних послань з Китаю, Кореї. Зазвичай засновниками, перекладачами ставали вихідці з Кореї, Китаю, які довгий час прожили в Японії. Також загальновідомо, що японці направлялися на навчання у Китай, про що свідчать записи в „Ніхонгі”, датовані ще 608 роком.

Що ж до справ укладання словників і вивчення мови, то перший японський словник не довго існував, і відомий лише за на-

звою. У „Ніхон сьокі” згадується цей словник „Нііна” (словник нових ієрогліфів, 44 свитки), представлений імператору Темму ще в 682 році. Однак перші словники створені в Японії були не для японської мови, скоріше були словниками китайських ієрогліфів, написані китайською з анотаціями для японського імператора.

Розквіт японської лексикографії припадає на період Хейан, коли китайська культура і буддизм почали поширюватися по всій Японії. Протягом періодів Камакура та Муроматі винайшли та розвивали ксилографічний друк книг.

Подальший огляд перших японських словників вимагає їх розподілу за лексикографічними класами: графічні *jikeibiki*, семантичні *bunruitai* і фонетичні *onbiki*.

Історія дослідження укладання графічно організованих словників починається з найдавнішого збереженого словника (835 року). Укладачем цього словника був видатний монах та вчений Куукай, словник вміщує близько 1000 ієрогліфів та 534 корені. До кожного ієрогліфа був поданий рукописний варіант, китайське читання, значення ієрогліфа, але немає японського кун-йомі. Перший словник, який містив шіно-японське читання ієрогліфів, датований 900 роком – „Шінсенджікю”, 21300 ієрогліфів, написав його Шьоуюю. Внутрішня будова словника реформаторським чином поєднала *jikeibiki* та *bunruitai*. Наявний комплекс із 160 ключів, семантично упорядкованих (наприклад, ключі з 5 по 7 „дош”, „повітря”, „вітер”). Окрім наведених вище словників раннього періоду японської лексикографії, були ще словники: Руйдзюу Мьоугісьоу (на 32000 ієрогліфів, 120 ключів) 1100 року, приблизно 1245 року, словник „Дзікьоусюу” написав видатний Сугавара но Таманега. Наступним ієрогліфічним словником був „Вагокухен”, 1489 року. Історично *jikeibiki* словники були спрощені за рахунок семантичного упорядкування ієрогліфів-ключів. Матеріал у словниках цього типу розміщений за ключами і кількість їх варіювала від 542, як у китайському 大廣益會玉篇, до 100. Яскравими прикладами розвитку лексикографії того часу слугують словники „Шінсенджікю” та „Дзікьоусюу”, оскільки вони покращували логографічну категоризацію за допомогою методу укладання словників *bunruitai*, що давало можливість легше запам'ятати ключі. Тоді як китайські словники мали лише поодинокі випадки їх упорядкування за семантичним принципом (наприклад 38 та 39 ключі, відповідно „жінка” та „дитина”).

Японська семантична організація словників, *bunruitai*, почала з 938 року. Першим словником був „Вамьоу Рудзюусьоу”, написав його Мінамото но Сітагі. Цей словник хейанського періоду адаптував давній словник китайської мови, поглибивши 19 семантичних категорій на 24 класи і підкласи. Наприклад, категорії „небо” і „земля” отримали уточнення у вигляді окремих класів: „зорі” та „сузір’я”, „хмари” та „дощ”, „вітер” та „сніг”. Слова, що увійшли до словника, мають чітке посилання на джерело, з якого вони були вибрані, включено китайське читання; значення; японське читання манйогана. У словнику „Кагакусюу” невідомого автора, приблизно 1444 року, виділено 18 семантичних категорій для 3000 слів. Цей словник призначався швидше для простого освіченого населення, ніж для священників або письменників, і був перевиданий багато разів.

Японські словники *onbiki*, фонетично упорядковані словники, з’явилися десь в період пізнього Хейану. Приблизно в 1144–1165 роках з’явився перший такий словник – „Іроха дзіруйсюу”, в якому лексика упорядкована за принципом „і ро ха...”, слова занесені в словник у порядку 47 силабем і підрозділені на 21 семантичну групу. 1468 року, в епоху Муроматі, з’явився ще один словник, укладений також у послідовності „і ро ха...”, поділений на 12 (пізніше 13) семантичних категорій. Він відображав у своїй більшості лексику ваго, а не канго. 1484 року було видано довідникове видання „Онтіко сінсьо”, лексика в якому розміщена за порядком годзюон. У ньому більше 13000 слів, які діляться на 12 тематичних класів.

Розвиток ранньої японської лексикографії у процесі створення, розвитку китайсько-японських словників має крослінгвістичні паралелі, наприклад з ранньою західноєвропейською лексикографією, яка розвинулася з латинських традицій [http://en.wikipedia.org/wiki/Japanese_dictionaries].

Японська лінгвістична традиція, найпізніша в часі виникнення, сформувалася значною мірою у зв’язку з коментуванням текстів на бунго. Особливо важливою була коментарська діяльність для розвитку фонетики та семантики. Границею періодів „ранньої” і „сучасної” лексикографії є період встановлення зв’язків з європейцями. Сучасна лексикографія, так як і власне японська мовознавча школа, безперечно адаптувалася під сильним культурним впливом західної цивілізації. Через португальських місіонерів у

1593 році був зроблений перший переклад європейської літератури (байки Езопа, деякі частини Біблії). 1598 року одномовна книга „Ракуйоусю” (落葉集), в якій подано як сіно-японське, так і власне японське читання ієрогліфів. У 1603–1604 роках з’являється двомовний японсько-португальський словник „Ніппо Дзісьо” або „Vocabulario da Lingoa de Japam”, португальського місіонера Жоро Родрігеса, словник, яким і до тепер користуються і вважають за норму, при дослідженні вимови ранньої японської мови.

Все це робилося задля проникнення християнства в Японію. Від чого й ізолювалася Японія на більш ніж 200 років і майже всі зв’язки з європейцями були обірвані.

Протягом періоду Сакоку (1641–1853), коли Японія була закрита для іноземців, за виключенням однієї голландської торговельної компанії, весь вплив обмежився власне укладанням білінгвістичних, перекладацьких словників.

Яким не парадоксальним це може здатися на перший погляд, але початку вивчення російської мови японцями значною мірою сприяла політика самоізоляції Японії від зовнішнього світу [Бондаренко 1999, 11]. Мореплавці, які зазнавали аварій під час тайфунів, часом потрапляли до Росії. Першим японцем, що потрапив до Росії, був Денбей, пізніше він став викладачем Петербурзької школи. А першим японцем якому, вдалося повернутися на батьківщину, став Дайкокуя Кодаю – автор перших двомовних словників, написаних в Японії („Росія горуй”, „Росія мондзісю”, „Росія бенго”). Ці та інші джерела віддзеркалювали не лише ідіолекти їх авторів, але й російську та японську мови тієї історичної епохи в цілому, а також мовну ситуацію в цих двох країнах у XVIII столітті.

У період ізоляції, починають більше уваги приділяти вивченню власної мови, починає формуватися японська мовознавча школа [<http://www.orientalia.org/article402.html>]. Перехід цей пов’язаний з діяльністю буддійського монаха Кейтю (1640–1701). Він представив себе як фахівець з історії японської національної культури по текстах на вабуні, займався вивченням китайської культури й історичних пам’яток на камбуні. Його заслуга – створення послідовної історичної системи орфографії. Кейтю цілеспрямовано відбирав матеріал і чітко усвідомлював методологічні принципи. В основному він спирався на тексти VIII століття, як зразки однорідних написань. У нього були спроби виправлення таблиці

годзюон за рахунок законів організації давньояпонського складу. Також ним було встановлено історично правильне написання для 1986 слів. Ідеї Кейтю, пізніше розвинув і уточнив деякі його результати Каторі Нахіко (1765).

В кінці XVIII століття розгорнулася нова дискусія щодо взаємовідношення написання і вимови. У ній взяли участь Уеда Акінарі, який не визнавав змін у вимові і піддавав сумніву принципи Кейтю і видатний японський вчений Мотоорі Норінага (1730–1801), який вважав фонетичні зміни закономірними, заклав основи історичної фонетики і відтворив висхідну структуру годзюона, уточнив деякі орфографічні принципи Кейтю. Звернув увагу і на орфографію китайських запозичень. Подальший розвиток ідей Мотоорі Норінага відбивається у роботах Мурата Харумі (1801), Тодзьо Гімона (1827), Окумура Терудзане, Сараі Хірокаге. Ці досягнення історичної орфографії зберігають свою значимість і до тепер. Потрібно відзначити, що Кейтю та Моторі Норінага стали фундаторами сучасної японської фонології.

Написання завжди залишалося одним із центральних об'єктів японського мовознавства (на відміну від європейської традиції, де цій проблемі приділяється менше уваги). І сьогодні не втратили актуальності дослідження, які стосуються історії японських систем письма, походження кани, манйогани, японських ієрогліфів: Араі Хакусекі (1657–1725), Іноу Монно (1754), Сюнто (1817), Окада Масасумі (1821), Банному.

Іншим напрямком мовознавства, який тоді розвивався, було коментування давніх пам'яток, тлумачення незрозумілих слів, з використанням підчас їх роз'яснення перекладу [<http://www.orientalia.org/article402.html>]. Почали з'являтися переклади давніх текстів на сучасну розмовну мову (Мотоорі Норінага). Знову проявився інтерес до етимології, при цьому основи і методи етимологічного аналізу в Японії виявилися близькими до тих, які застосовувалися в античній та середньовічній Європі. Головним було відшукати первісне значення складів, які в японській мові прийнято вважати неподільними. Дослідження історичних змін в лексиці в основному зводилося до з'ясування причин їх трансформації. Були виявлені види лексичних змін, обумовлені фонетичними і семантичними причинами (Кайбара Еккен, Камо Мабуті). Як самостійна дисципліна формується стилістика. В цій галузі мовознавства активно і плідно працювали Араі Хакусекі (1718;

відомий політичний діяч, історик, мовознавець). Хакусекі частково заклав підвалини японської лексикології у своїй праці, присвяченій дослідженню архаїзмів, неологізмів, літературній мові та діалектам. Окрім нього стилістикою займалися Банкокей (1777; класифікація стилів), Мотоорі Норінага (1792; класифікація стилів-жанрів і міжстильовий розподіл лексики). Ними були виділені стилі трьох періодів – давній (VIII ст.), середній (IX–XII ст.), новий (з XIII ст.), зразковими були визнані давній стиль і стиль середнього періоду.

Лексикографічна діяльність продовжується в руслі давніх традицій (з урахуванням досягнень історичної орфографії). Найбільшим словником того періоду є „わくんのしおり” (和訓栞 „Guidebook to Japanese Pronunciations” 谷川士清, 1709–1776).

Процес особливо активного словотворення і лексикографічного опрацювання нових слів припадає на кінець XIX ст. – початок XX ст., коли йшли гострі дискусії про шляхи розвитку сучасної літературної японської мови. Лексичний реєстр словників Оуцукі Фуміхіко (1889–1891 „Генкай”), Сімонака Ясабуро („Канва дайдзітен” 1903), Еїда Такеї („Дайдзітен” 1917), Канда Наїбу (Mohan [Model] English-Japanese Dictionary 模範英和大辞典, Sanseidō, 1911), Хорі Тацуносукі (A Pocket Dictionary of the English and Japanese Language 英和对訳袖珍辞書, Yosh-Shirabedokoro, 1862), Сайто Хідесабуро (Saito’s Idiomatical [sic] English-Japanese Dictionary (熟語本位英和中辞典, Ōbunsha, 1915), Іноуе Дзюкіті (Inouye’s English-Japanese Dictionary (井上和英大辞典, Shiseidō, 1921), Окакура Йосісабуро (Kenkyusha’s New English-Japanese Dictionary on Bilingual Principles (研究社新英和大辞典, 1927) засвідчує, що їх автори творили багато нових слів, які не завжди знаходили схвалення наукової громадськості. Серед лінгвістів велися суперечки навколо „кованих” слів, доречності чи недоречності лексичних запозичень.

Саме з періоду Муроматі почався розквіт японської сучасної культури, літератури, з’явилося багато нових предметів, понять які потрібно було називати. Гострою постала проблема перекладу іноземної літератури. Так, наприклад, розвиток залізниці став зовнішнім фактором впливу, який визначив необхідність утворення нової спеціальної лексики. 1873 року з’явилося нове слово „станція” (сутейсьон) /ステーション/, дістало воно широкого вжитку у приписі до правил проїзду потягом. Пізніше це слово

замінили на (теісядзьоу) /停車場/ (вперше зустрічається у вірші Ішігава Такубоку (石川啄木) 1911 р.). Ще пізніше з'явився синонім (екі) /駅/, а гайрайго /ステーション/ змінило своє конотативне забарвлення і вживається у словосполученнях (утюу сутеісьон) /宇宙ステーション/ тощо [An Encyclopedia of the Japanese Language, 536].

При перекладі іноземної літератури залучалося багато нових назв, переважно з англійської. Запозичення почали розрізняти на лексичне, словотвірне, морфологічне, семантичне, а також калькування. Останнє мало широке застосування, згодом у таких запозичень зазвичай з'являлася нова семантика („любов”, „ідеал”, „кіно”, „пошта” /恋愛, 理想, 映画, 郵便).

Хоч нові слова та „модні слова” існували завжди, словників нових слів не видавали до періоду Таісьоу. Як уже зазначалося, починаючи з періоду Меідзі, велика кількість предметів запозичувалася з Європи, Америки, тому й виникало багато нових слів, які потребували роз'яснення, лексикографічного опрацювання, для розуміння їх пересічними носіями мови. Словники ж нових, „модних” слів з'явилися на початку ХХ століття.

(ポケット顧問) 此は更利だ・成蹊社編局編・刊、大正3 (1914)

新しい言葉の字引・服部嘉香・植原路郎編、大正7 (1918) 実業之日本社

(袖珍) 新聞語辞典・竹内猷郎編、大正8 (1919), 東京堂

新しき用語の泉・小林花眠編、大正10 (1921), 博進館

(音引正解) 近代新用語辞典・竹野長次監修・田中信澄編、昭和3 (1928), 修教社

モダン用語辞典・喜多壮一郎監修、昭和5 (1930), 実業之日本社

(新時代の) 尖端語辞典・長岡規矩雄編、昭和5 (1930), 文武書院

現代新語集成・小山湖南編、昭和6 (1931), 博隆館

モダン語漫画辞典・中山由五郎編、昭和6 (1931), 洛陽書院

(時局解説) 新しい問題と言葉の辞典・若山亀吉編、昭和13 (1938), 東光社

(一億民の教養) 時局新語辞典・野田照夫編、昭和16 (1941), 法学書院

(大東亜戦争) 新語早わかり・高井一郎編、昭和17 (1942), 新正堂 [An Encyclopedia of the Japanese Language, 1122]

Післявоєнний період став етапом швидкого розвитку видавництва спеціальної літератури, символами того часу стали „розвиток науки”, „освіченість”, „культура”. Кількість читачів відчутно збільшилась, крім того приплив європейсько-американської літератури спричинив більше використання гайрайго, та відповідно видавництво словників гайрайго. Цей період є також початком епохи американізації. Великими потоками запозичувалися слова американського варіанту англійської мови (американізми). Особливо це було помітно в спортивних, музичних, розважальних радіо- та телепередачах. Адже саме в той період почалося мовлення на всю країну.

Військово-оборонна політика Японії у ХХ столітті зазнала кардинальних перемін. Від мілітаристично-імперіалістичної до відмови від армії взагалі, що також зумовило виникнення відповідного прошарку нової лексики. У післявоєнні роки Японія змушена була відбудовуватися, економіка взяла орієнтир на розвиток новітніх технологій у всіх сферах виробництва, побуту, розваг. Ситуація у мовознавстві складалася таким чином, що японська мова мала статус меншовартості, неповноцінності у порівнянні з англійською. Саме тому відбулося засилля гайрайго в окремі сфери лексики, іноді не зовсім вмотивоване. Також відбувалося запозичення різних типів, калькування іншомовних назв предметів, понять за допомогою канго; словотвір ваго /канго + катаканні слова. Власне, ваго з’являлися, однак досить рідко. Є навіть парадоксальні випадки, так, наприклад, карооке /カラオケ/ – японський винахід і мав би записуватися ієрогліфами, або хоча б хираганою, проте для більшої експресії новизни, зв’язку з епохою американізації цей новотвір – катаканне слово.

Дослідження нових слів японської мови ведеться на кшталт англійської школи неології, яка здебільшого скерована на лексикографічне опрацювання неологізмів, укладання словників.

Потрібно зазначити, що словники нових слів післявоєнного періоду, зазвичай, “не встигали” за розвитком мови і, як правило, фіксували нові слова з певною затримкою.

Тому словники нових слів потрібно було складати компактнішими, меншими за обсягом, і вони мали виходити в світ частіше, особливо в час надзвичайно активного розвитку всіх галузей науки і техніки, ніж великі фундаментальні словники цього прошарку лексики.

Також потрібно наголосити, що на мовну ситуацію у післявоєнній Японії справили вплив не тільки такі екстралінгвістичні фактори, як науково-технічна революція і розвиток засобів масової комунікації, що характерно для багатьох країн світу, але й чисто японські явища: демократизація суспільства, реформи освіти й писемності, які проводилися з середини 50-х років, та інші. Недивно, що в Японії виходить досить таки багато словників і довідників, які відображають мовні процеси. Більшість словникових видань носить інформаційно-довідниковий характер, допомагаючи сучасному японцеві сприйняти цей потік часової інформації, який спрямовують на нього радіо, телебачення, газети, та журнали. Цей потік настільки великий, що вимагає особливу форму видання – щорічні довідники. Зрозуміло, що подібні видання за своєю структурою не нормативні, а лише реєстрові. Зміни в лексиці японської мови після воєнного періоду настільки значущі, і головне, динамічні, що навіть найбільш повні тлумачні словники японської мови не можуть своєчасно фіксувати новотвори. Крім того, найбільш повні тлумачні словники японської мови часто не мають стилістичного підґрунтя, що давало б можливість відрізнити сучасне слово чи значення від застарілого чи архаїчного.

У зв'язку з цим щорічні випуски, які організуються такими газетними компаніями, як 朝日新聞 „Асахі сімбун”, 毎日新聞 „Маїніті сімбун” та інші, є досить актуальними.

Укладачі зазвичай вказують, що в словникові видання включається 新し言葉 „атарасій котоба”, тобто слова, які ще не ввійшли в словники і 時の言葉 „токі но котоба”, які потрібно розуміти як „слова нашого часу”, „сьогоднішні слова”. Критерієм відбору, таким чином, є не тільки формальний підхід (відсутність в попередніх тлумачних словниках), але й новизна слова чи виразу і сучасність, актуальність позначуваної ним події чи явища.

У даній статті, ми зробимо аналіз лише декількох видань, щоб скласти загальне враження про японську лексикографію післявоєнного періоду, зокрема словники нових слів.

„Дзехі сітте окітаі дзідзі йоуго дзітен” ぜひ知っておきたい時事用語辞典 „Словник мови поточних подій”. Цей практично щорічний довідник випускається видавництвом „Юридична література”. В попередніх виданнях замість слова „дзітен” (словник) вживалося слово „каїсецу” (тлумачення).

Словникові статті складені на основі лексики, що використовується сучасними засобами масової інформації. Широко представлені нові слова, словосполучення, вирази, абрєвіатури з різних сфер економіки, історії, географії, мистецтва, науки тощо. Матеріал розміщений за японським алфавітом “годзюон”. Складні випадки читання ієрогліфів зазначені в дужках, після ієрогліфічного написання. При запозиченні стоїть відмітка, що вказує на мову-джерело (крім запозичень з англійської мови, так як їх більшість), наведені написання запозичених слів мовою оригіналу.

現代用語の基礎知識 „Гендай йоуго но кісо тісікі” „Головні відомості з сучасної термінології”. Відразу після закінчення війни в газетах і радіопередачах з’явилося багато нових слів і виразів, професіоналізмів тощо. Ані словники книжної мови, ні англо-японські словники не могли допомогти розібратися в цьому потокові нових слів, а тлумачні словники не встигали їх фіксувати. Спочатку „Гендай йоуго но кісо тісікі” був задуманий як словник, що тлумачить значення нових слів, які використовуються в різних аспектах життя суспільства, проте зараз, із року в рік, від тому до тому укладачі прагнуть об’єднати дві лінії, два типи словників: французький (тип „Ларусс” – елементи енциклопедизму, зразки правильної мови і стилю) і американський („American languages” – включення елементів розмовної мови, евфемізмів).

Особливо цікаві доповнення: “Колонка неологізмів” і “Нові вульгаризми в інших мовах світу”, об’єднані за мовним принципом. Окремо дані іншомовні слова і вирази, що вживаються засобами масової інформації.

Наведемо ще приклади словників „модних”, нових слів:

私の新語辞典・長谷川直美, 新日本教育文化研究所, 昭和 23 (1948)

現代用語の基礎知識・自由国民社編刊, 昭和 23 (1948)

新語百科事典・渡辺紳一郎, 昭和 26 (1951) 大泉書店

新語大辞典・(キング 付録) 昭和 26 (1951) 大日本雄弁会講談社

少年新語辞典・(少年クラブ 付録) 昭和 28 (1953) 大日本雄弁会講談社

現代流行語辞典・奥山益朗, 昭和 49 (1974) 東京堂出版

流行語・川崎洋,) 昭和 56 (1981) 毎日新聞社

流行語雑学百科・久世善男,) 昭和 50 (1975), 新人物往来社

現代世相語・稲垣吉彦,) 昭和 55 (1980), 創拓社 [An Encyclopedia of the Japanese Language, 1123].

Тож, підсумовуючи наш огляд-дослідження, ми зауважимо, що лексикографічне опрацювання лексики велося в Японії ще з давніх часів. Однак, виокремлення неології відбулося досить пізно. Першим ґрунтовним дослідженням у даному напрямку стала робота Каменя Хадзіме 1988 року „新語アナリスト”. Також в загальному стало зрозумілим, які є розбіжності у підходах до вивчення нових слів у японській школі неології та російській, на яку спирається українська на даному етапі свого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антрушина Г. Б. Лексикология английского языка: Учебное пособие. – М., 2004 – 288 с.
2. Бондаренко І. П. Російсько-японські взаємозв'язки XVIII століття. Автореф. – К., 1999. – 37 с.
3. Вардуть І. Ф. Вопросы японского языка // Под ред. И. Ф. Вардуля. – М., 1971 – 256 с.
4. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990. – 423 с.
5. Мазурик Д. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української мови (90-і роки XX ст.). Дис. канд. філ. наук. Л., 2002. – 212 с.
6. Мельничук А. С. О всеобщем родстве языков мира // Вопросы языкознания. – М., 1991. – № 2. – 42–45 с.
7. An Encyclopedia of the Japanese Language // Haruhiko Kindaiti, Oki Hayasi, Takesi Sibata. Tasukan Publishing Comp., 1995.
8. http://en.wikipedia.org/wiki/Japanese_dictionaries
9. <http://www.orientalia.org/article402.html>